

Cum spuneam, e vorba în toate aceste poeme despre un imens ceremonial. Despre dinamism. Despre procesualitate. Despre work in progress.

actualitatea

■ cronică literară de cosmin ciotlos

Timpul a avut răbdare

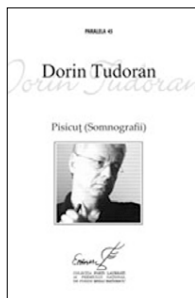
Astăzi, dacă spui Dorin Tudoran, spui automat *Eu, fiul lor*. Leșită de sub tipar de nici un an, cartea a devenit, pe bună dreptate, unul dintre evenimentele editoriale ale lui 2010.

Nu cred să existe cineva care s-o fi parcurs fără frisoane. În fond, e vorba acolo despre mizeria (sau dimpotrivă, rectitudinea) morală a lumii noastre scriitoricești. De ieri, dar, îmi vine să zic, nu numai de ieri. Unii au ales, laș, să devină surse ale Securității. Alții au preferat, dimpotrivă, să devină, e înșuși, obiective. Rapoartele de filaj sunt, grație acestora din urmă, niște stenograme ale rezistenței. Nu prin cultură, prin prezență. Dorin Tudoran ajunsese, de la un punct încolo, nefrecventabil în ochii autorităților comuniste. Și totuși, au fost destui cei care au continuat să-l frecventeze. Prietenii îi rămăseseră prieteni. Asta mi se pare în primul rând extraordinar.

Mai mult n-am să spun. *Eu, fiul lor* a fost comentată și răscomentată. Chiar aici, în paginile **României literare**, Radu Călin Cristea a publicat un foarte lucid articol (adevărat studiu, de fapt) pe marginea cărții.

Mai de curând însă, pe la jumătatea lui ianuarie, lui Dorin Tudoran i-a apărut un nou volum. De poezie, de data aceasta. E vorba despre *Pisicuț (Somnografia)*, o antologie dintr-o întreagă colecție inițiată de Paralela 45. Câteva cuvinte doar despre această serie: ea îi cuprinde pe nouăsprezece dintre cei douăzeci de poeți laureați ai Premiului Național Mihai Eminescu, de la Botoșani. Toți, nume importante. De la Mihai Ursachi, primul câștigător, la Dinu Flămând, cârnia premiului tocmai i-a fost decernat. Cu o singură excepție, aceste cărți reprezintă masive selecții din volume, ori chiar din alte antologii, mai vechi. Li s-ar putea reproșa, de aceea, o anume redundanță. Nu-i chiar așa. Aș zice că se-nțămplă un lucru interesant cu antologiile: niciodată nu sunt destule. Fiecare dintre ele aduce cu sine o nouă lectură exigentă. O interpretare. Iar în interpretare nu există inflație. Postfețele, semnate în general de critici literari serioși, o vedesc.

E și cazul volumului *Pisicuț (Somnografia)*, însoțit, acesta, de o foarte precisă punere în context semnată de Mircea Martin. Două sunt ideile asupra cărora insistă postfața: faptul că, în timp, formulele

Dorin Tudoran, Pisicuț (Somnografia), Postfață de Mircea Martin, Pitești, Editura Paralela 45, 280 p. Colecția „Poeți laureați ai Premiului Național de Poezie Mihai Eminescu”

de poezie adoptate de Dorin Tudoran au vădit o extraordinară elasticitate; și faptul că, luat în ansamblu, ca poet și ca voce a unei conștiințe, Dorin Tudoran n-a încetat nici o clipă, de la cea dintâi carte până azi, să-și respecte proiectul: acela de a fi un om întreg.

Față de antologia precedentă, din 2000 (*Tânărul Ulise*), cea de acum aduce în plus un număr de șapte inedite și, într-adevăr, o nouă schimbare de ton. Scrise între 2003 și 2010, ele traduc întocmai pauza de aproape două decenii pe care poetul pare să și-o fi luat. Niciodată n-a fost Dorin Tudoran mai diferit de la un volum la altul, decât este, iată, acum de la o operă la câteva poeme dispartate.

Privind în urmă, se observă că poetul a fost un original în pas cu vremea lui. (E și motivul pentru care, astăzi, unele dintre elegiile de dragoste din volumele de început sună desuet. Nu rău, desuet doar.) Cum face, nu știu, dar și de data asta îi iese: ineditele sunt de o actualitate frapantă. N-ai crede, citindu-le, că autorul lor a debutat în 1973. Dintre toate caracteristicile, cea mai importantă mi se pare tendința către palimpsest. Din ea decurg și celelalte: prozaismul și tentația neobosită a jocurilor de limbaj. Dorin Tudoran pare să umple acum cu cuvinte noi spațiile libere lăsate de tăietura versurilor. Apoi revine și operează, altundeva, altă secțiune. Ceremonialul acesta, urmărit printr-rânduri, e spectaculos. Un poem, de pildă, se numește *Prima epistolă de la fratele Tecumseh* și îi e dedicat lui Mircea Mihăieș. Un altul, în contraponderă, *Ultima epistolă de la fratele Tecumseh*, îi e adresat lui Mircea Martin. *Corsi e ricorsi*. Pe lista scurtă a destinatarilor mai figurează Mariana Marin, Ileana

Mălăncioiu și Nicolae Prelipceanu. Nici pe sine nu se uită Dorin Tudoran: poemul care dă titlul volumului poartă indicația „mie însumi, că trebuie să stau și eu de vorbă cu cineva, nu?”

Chiar așa însă, acutizată cu ironii, gravitatea rămâne cronică: „Să fi fost tu și nouăzecist, și tot trebuia să mă ascuți./ Mori. Nu de răs ca altădată, nici de scârbă ca mai întotdeauna. Mori. Nu de rușinea masacrului din Piața Tiananmen, nu din cauza miradorului de la mila 23. Pe tine, știu cu toții, ce te oftică nu-i dorul de mămăliță. Pur și simplu, mori. Nu dau după tine cu nici un fel de memento, dar, Pisicuț, mori. Iată în sfârșit o știre importantă, nu ca desenele astea animate de la CNN, cu vulcani dându-și importanță și lava peste cap, râulețe luându-se drept incontinența de-l puse la încercări pe bravul salvamar Noe.” (p. 16)

Cum spuneam, e vorba în toate aceste poeme despre un imens ceremonial. Despre dinamism. Despre procesualitate. Despre work in progress. Nu despre epigrafii. Dorin Tudoran nu sapă cu dalta în piatră. Alta e miza lui.

Dincolo de versuri se află omul. Iar un pic de arbitrar e în tot ce scrie acesta. Observația e valabilă și pentru volumele antologate: *Mic tratat de glorie* (1973), *Cântec de trecut Akheronul* (1975), *Uneori, plutirea* (1977), *O zi în natură* (1977), *Respirație artificială* (1978), *Pasaj de pietoni* (1978) și *De bună voie, autobiografia mea* (1986). Dintre numeroasele poeme bune cuprinse aici, destule sunt memorabile. Începând cu *Respirație artificială* însă, aproape totul devine memorabil. Discursul, dar mai ales simplitatea acestuia, se radicalizează dintr-o dată.

O succintă *Artă poetică* exprimă cel mai bine noua traiectorie în termeni balistici: „Cuvântul mutului/ când e să fie/ se repede-n lume ca un glonț.” (p. 227) Așa se repede și poezia lui Dorin Tudoran: *Biet fenomen individual*, *Puzzle*, *Singură, clipe*, *Străinul*, *Abatorul imaginației*, *Fructele amintirii*, *Respirație artificială*, *Satiră duhului nostru*, *Dreptul la frică*, *În rest*, *Primul Testament*, *Tenebrele speranței*, *Poetul*, *Marginea de tablă*, *La vie en rose*, *Poeților de azbest*, *Despre viperă*, *El Iskandarîya sau fragmente despre gustul singurătății la unii poeți*, *Confesiuni de meloman*, *Mâini de pianist*, *Trecut pierzându-și semnificația*, *Naturalistul și altele*, și altele ar putea alcătui, ele singure, o antologie de primă mână.

Ori de câte ori numele lui Mircea Dinescu a fost invocat între precursorii din umbră ai generației optzeci, membrii acesteia au formulat obiecții. La Dorin Tudoran, nu cred că mai poate cărti cineva. Căci, o dată cu amintita radicalizare, Tudoran pare să descopere o insolită combinație între infuzia de cultură și apelul la real. Cu mici diferențe de dozaj, la aceeași soluție vor recurge, cam în același timp, mai tinerii lui colegi.

Lăsat moștenire fiicei, Alexandra, acest *Testament* e cât se poate de explicit: „tânărul c-un ochi albastru/ și celălalt negru/ vede lumea altfel decât tine/ deși purtați același nume/ iar acum/ băiatul de care-ți vorbesc/ se chinuie din greu, seara./ să-și desfacă nodurile încălțărilor –/ El va tăia buricul lumii./ Gordianul;/ El poartă într-un ochi/ azurul/ pe care-l va aduce neamului său,/ iar în celălalt/ doliul/ în care va scălda jumătatea lumii./ Ține-l minte; atât. Nici nu-l iubi,/ nici nu-l urî –/ tu n-ai cum să-l înțelegi./ El e primul produs livresc/ (Aristot, Filip, Olimpiada/ Netinav, Por împărat, Lavdacus./ Ptolemei și Filon,/ Candusal și Talistrada./ Darie și Eraclie)/ care a învins REALITATEA.” (p. 142)

Un poem splendid, din păcate prea întins pentru a-l cita integral aici, *Câteva episoade neromanțate din viața bunicului meu*, i-a dat lui Marian Popa ocazia de a se face de răs ca nimeni altul. Poemul începe așa: „Înainte de-a fi strivit de-un Mercedes/ pe pasaj de pietoni/ cu bunicul meu/ s-au mai întâmplat câteva lucruri” (p. 188). La care, în *Istoria sa de azi pe mâine*, criticul sare ca ars: nimeni n-avea Mercedes în România acelor ani!

Iată că și Dorin Tudoran a învins realitatea. Timpul a avut răbdare cu poezia lui. ■

Săptămâna viitoare, **MIERCURI, 16 februarie**, va apărea cel de-al 99-lea volum din colecția **Biblioteca pentru toți** editată de **Jurnalul Național**, volumul **Cântice țigănești și alte poeme** de **Miron Radu Paraschivescu**.

„Țiganii lui Miron Radu Paraschivescu nu sunt arzătorii gitanos andaluzi războindu-se cu la guardia civil, ci bieți oameni nevoiași, obedițeni, care-și cântă iubirile „arzoaie”, se blestemă, se păresc, visează, iar înfruntările cele mai sângeroase dintre ei nu depășesc vendeta mărunță din *Rică*, ce aduce aminte de strălucitul cântec bătrânesc *Toma Alimos*”, scrie **Ilie Constantin** în Prefață.

Cronologie și referințe critice de **Teodora Dumitru**. Coperta reproduce un detaliu din *Țiganca*, de **Theodor Aman**.